

IX

XIX. Yüzyılın İkinci Yarısı ve XX. Yüzyılın Başlarında Bilecik'te (Ertuğrul Sancağı) Ermeni Nüfus Hareketleri

Yrd. Doç. Dr. Halim DEMİRYÜRE

*Bilecik Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve
İnkılap Tarihi Bölümü Öğretim Elemanı,
Bilecik*

Yrd. Doç. Dr. Taner BİLGİ

*Bilecik Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve
İnkılap Tarihi Bölümü Öğretim Elemanı,
Bilecik*

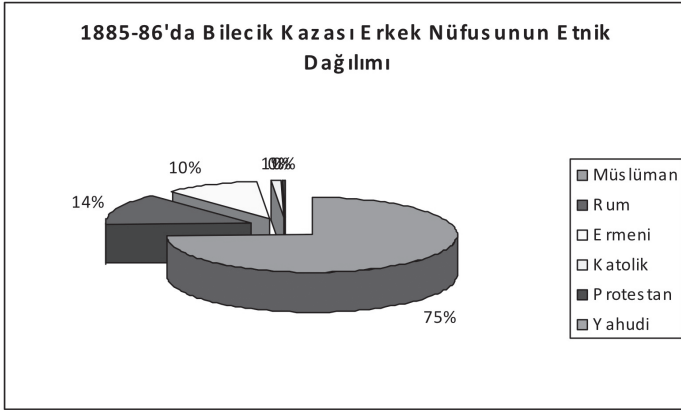
Osmanlı Devleti, evrensel karakterli bir devlet olması münasebetiyle bünyesinde etnik yönden farklı birçok gayrimüslim unsuru barındırmıştır. Bu unsurlardan bir tanesi de Ermenilerdir. Osmanlı ülkesindeki Ermeni nüfusuna yönelik güvenilirlik dereceleri değişik olan birçok kaynak mevcuttur. Osmanlı nüfus sayımları, salnameler, nüfus istatistik defterlerinden oluşan Osmanlı kaynakları ve bu konuda araştırma yapmış olan önemli araştırmacıların eserleri birinci derecede önemlidir.¹ XIX. yüzyılın ikinci yarısı ve XX. yüzyılın başlarında Bilecik'teki Ermeni nüfus hareketleri de bu kaynaklar bağlamında değerlendirilecektir. Tarihi süreç içerisinde Ermeniler, muhtelif nedenlerden ötürü Anadolu'nun değişik bölgelerine yerleşmişler ve bu bölgelerde azınlık olarak yaşamışlardır. Bilecik'te de durum farklı olmamıştır.

Osmanlı Devletinde ilk nüfus sayımı 1831 senesinde yapılmıştır. Sayım işlemine 1830 baharında başlanmıştır.² Bu sayımın ana gayesi vergi kaynaklarının ortaya çıkartılması ve askerlik yapabileceklerin tespit edilebilmesi olduğu için sadece Müslüman ve gayrimüslim erkek nüfus sayıma dâhil edilmiştir. Bu dönemde Bilecik, idari olarak Eskişehir (Sultanönü) Sancağına bağlıdır. Bilecik merkez Kazası'nın nüfus sayımını yürütmek üzere Mevaliden sabık Belgrat kadısı İbrahim Efendi görevlendirilmiştir. Yapılan sayıma göre, kazanın nüfusu 5.489 Müslüman erkek ve 3.266 Hıristiyan erkek olmak üzere toplam 8.755'tir.³ Bu sayımda gayrimüslim nüfus içindeki etnik unsurlar ayrı

ayrı kaydedilmediği için Bilecik'te bulunan Ermeni nüfusunun oranı tespit edilememektedir.

1885 (H.1302) yılında yapılan idari düzenlemeyle birlikte Hüdavendigâr Vilayetine bağlı olmak üzere Bilecik, Söğüt, İnegöl ve Yenişehir kazalarını içine alan Ertuğrul Sancağı teşkil edilmiştir. Sancağın merkezi olan Bilecik Kazası, Küplü, Lefke, Göl pazarı, Pazarcık, Yarhisar nahiyelerinden; Söğüt Kazası, Bozüyük, İnönü, Mihalgazi nahiyelerinden; İnegöl Kazası, Yenice ve Domaniç nahiyelerinden oluşuyordu.⁴ Ertuğrul sancağını oluşturan kazaların nüfuslarıyla ilgili en kapsamlı kaynaklardan birisi Hüdavendigâr Vilayet Salnameleridir. Vilayet ve bağlı sancakların idari yapısı, iktisadi durumu, eğitim ve nüfusu vb. gibi konularda önemli bilgiler ve istatistikî veriler sunan salnamelerde, Bilecik başta olmak üzere kazaların nüfusları Müslüman, Ermeni, Rum, Katolik, Protestan şeklinde ayrıntılı olarak verilmektedir. Sancağın nüfusunu en detaylı olarak ele alan salname 1886 (H.1303) tarihlidir. Çünkü bu yılda Bilecik ve mülhakatında yaşayan tüm etnik grupların erkek ve kadın nüfusları verildiği gibi nüfusun yaş gruplarına göre dağılımları da çok teferruatlı olarak ele alınmıştır. Buradaki bilgilere göre, 1886'da Bilecik'te 51.315 kişi yaşamaktadır.⁵ Ermenilerin bu nüfus içindeki oranı (4.844) % 9,5'tir. Bu nüfus cetveline göre Bilecik'teki toplam erkek sayısı 26.041'dir. Burada yaşayan erkek nüfusun çoğunluğunu Müslümanlar teşkil etmektedir. Gayrimüslim erkek nüfusunun ekseriyetini ise Rum ve Ermeniler oluşturmaktadır. Gayrimüslim erkek nüfus içinde başı çekenler Rumlardır. Ermeniler 2.638 kişilik nüfuslarıyla Rumlardan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Ermeniler, erkek nüfusun % 10'luk kısmını oluşturmaktadırlar. 5-35 yaş aralığı, Ermeni nüfusunun en yoğun olduğu dilimdir. Buna mukabil 55-100 yaş grubunda bulunan Ermeni sayısı oldukça azdır.⁶ (Ayrıntılı bilgi için bkz. Tablo 1).

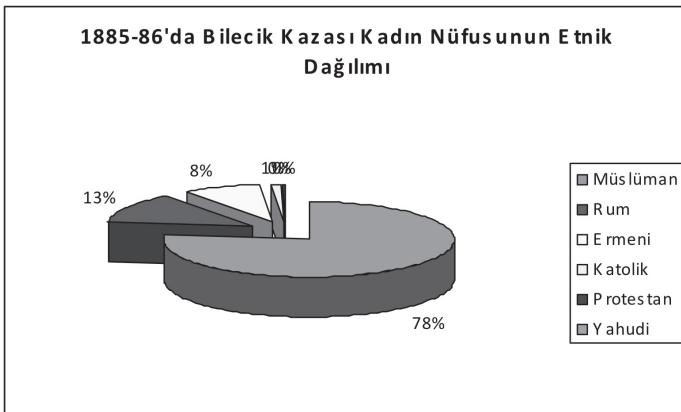
Grafik 1.

Kaynak: Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi, H.1303, s.268-69.

Aynı yıllarda, Bilecik'te bulunan kadın sayısı 25.274'tür.⁷ Bu nüfusun çoğunluğunu da Müslümanlar oluşturmaktadır. Gayrimüslim kadın nüfus içinde en fazla paya sahip olanlar Rumlardır. Onu, 2.206 nüfusla Ermeniler takip etmektedir. Kadın nüfus içindeki Ermenilerin oranı %8,7'dir. Bu oran 5-35 yaş dilimi arasında yoğunlaşmaktadır. Bu dönemde Bilecik'te yaşayan Ermenilerin erkek nüfusu kadın nüfusundan fazladır.⁸ (Ayrıntılı bilgi için bkz. Tablo 2).

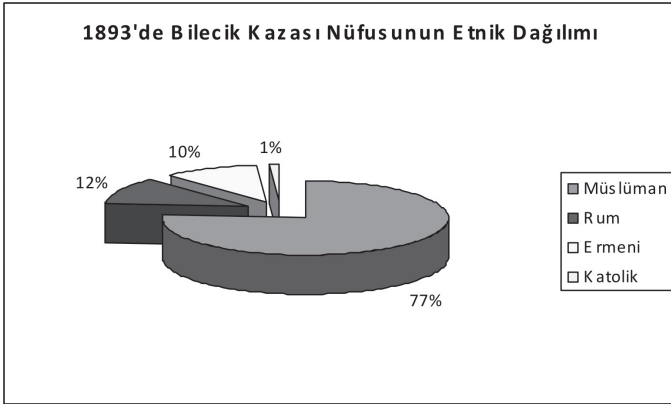
Grafik 2.

Kaynak: Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi, H.1303, s.272-273.

Ertuğrul Sancağı'nda bulunan Ermeniler ile ilgili nüfus verileri sağlayan önemli kaynaklardan bir tanesi de II. Abdülhamid Döneminde yapılan nüfus sayımıdır. Padişah, 1881 yılına gelindiğinde yeni bir nüfus sayımı yapılmasını istemiştir. Serasker, Müslüman erkekleri, İçişlerindeki memurlar ise gayrimüslimleri saymakla görevlendirilmişlerdir. Sicile kayıt şeklinde gerçekleşecek sayım her kazada oluşturulacak kurullarca yürütülecektir. 1881–82 yılında başlayan sayım bazı engellerden ötürü beklenenden çok daha uzun sürmüştür. Ancak 1893 yılında yayınlanabilen sayım sonuçları 19.yy.da ki en güvenilir nüfus rakamlarını vermektedir.⁹ Sayımda etnik ve dini aidiyet esasından hareket edilerek halk Müslüman, Ermeni, Rum, Yahudi, Katolik vb. şeklinde yazılmıştır. Bu sayımın sonucuna göre, 1893'te Bilecik Kazası'nın nüfusu 61.135'tir.¹⁰ Doğal olarak Müslüman nüfus çoğunluktadır. Gayrimüslim unsur içinde en çok nüfusa sahip olanlar Rumlardır. Ermenilerin ise 6.337 nüfusu vardır. Bu sayımın 3.213'ü kadın, 3.124'ü erkektir. Yani Ermeni nüfus içinde kadınlar erkeklerden azda olsa fazladır. Ermenilerin Bilecik toplam nüfusu içindeki oranına bakıldığında önceki yıllara göre önemli bir değişiklik olmadığı görülür. Ertuğrul sancağı genelindeki Ermeni nüfusun toplamı ise 17.396'dır.¹¹ Bu yıllarda Sancağı oluşturan kazalar içinde en çok Ermeni Bilecik'te yaşamaktadır.¹² (Ayrıntılı bilgi için bkz. Tablo 3).

Grafik 3.

Kaynak: Karpat, Osmanlı Nüfusu, s.172–173

1893 nüfus sayımından bir sene sonra yayınlanan 1894 (H.1312) tarihli Hüdavendigar Vilayet salnamesinde Bilecik Kazası'nın nüfusu 63.819'dur. Müslümanlardan sonra en çok nüfusa sahip olanlar Rumlar ve Ermenilerdir. Ermenilerin nüfusu 6.547'dir. Bu rakamın 3.207 erkek ve 3.340 kadındır. Bu dönemde de Ermeni nüfus içinde kadınlar erkeklerden fazladır. Ertuğrul Sancağı genelinde 17.742 Ermeni yaşamaktadır.¹³ (Ayrıntılı bilgi için bkz. Tablo 4).

1894 yılına dair Ertuğrul Sancağı ve kazalarının nüfusunu veren diğer bir kaynak da Vital Cunet'in La Turquie d'asia adlı eseridir. Cunet, eserinde Bilecik'in nüfusunu 96.283 olarak belirtmiştir. Bu sayının 74.670'i Müslümanlara aittir. Gayrimüslimler içinde 13.055 nüfusla Rumlar ilk sıradadır. Onu takip eden Ermenilerin 8.552 nüfusu bulunmaktadır. Bu nüfusun 7.504'ü Gregoryyen, 860'ı Katolik ve 188'i Protestan Ermenidir.¹⁴

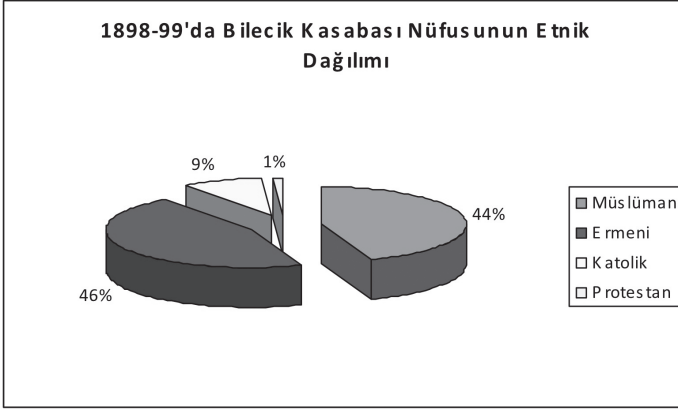
Görüldüğü gibi, Salnameler ile Cunet'in verdiği rakamlar arasında çok ciddi farklar bulunmaktadır. Aşağıda da görüleceği üzere Bilecik'in 1914'te (77.873), 1915'te (78.276) nüfusu vardır. 1914'te Bilecik'te Ermenilerin sayısı 8.436, 1915'te ise 7.649'dur. 1914-15'e gelindiğinde, yani 20 yıllık bir süre geçmesine rağmen Bilecik'in genel nüfusu ve Ermeni nüfusu Cunet'in verdiği rakamlara ulaşamamıştır. Bu durumda Cunet'in verdiği nüfus rakamlarına ihtiyatlı yaklaşmak gerekmektedir.

1897 (H.1314) yılına gelindiğinde, Bilecik Kazası'nın nüfusu 64.754'e ulaşmıştır.¹⁵ Bilecik'te Müslüman nüfus çoğunluktadır. Gayrimüslimler içinde en çok nüfus Rumlar ve Ermenilerindir. Ermenilerin 6.733 nüfusu vardır. Ertuğrul sancağı genelinde Ermeni nüfusun toplamı 18.282'dir.¹⁶ 1898'de (H.1315) ise Bilecik Kazası'nın toplam nüfusunun 65.476 kişiden oluştuğu görülmektedir. Gayrimüslim unsur içinde en çok nüfus Rumlara aittir. Ermenilerin 6.779 nüfusu vardır. Ertuğrul Sancağı toplamında ise 18.681 Ermeni nüfusu bulunmaktadır. Sancak kazaları içinde en çok Ermeni bu dönemde de Bilecik'tedir.¹⁷ (Ayrıntılı bilgi için bkz. Tablo 5-6).

1899 (H.1316) tarihli salnamede, ilk defa, Ertuğrul Sancağı ve kazalarının genel nüfusu dışında nahije, kasaba ve köylerin hane ve nüfus sayılarına yönelik çok ayrıntılı istatistikî bilgiler vardır. Bu verilere göre, bu dönemde Bilecik Kazası'nın nüfusu 62.813¹⁸ civarında olup bunun çoğunluğu Müslümanlara aittir. Ermenilerin 6.225 nüfusu vardır.¹⁹ Bu dönemde Bilecik kasabasının toplam nüfusu 5.322'dir.²⁰ Kasabada 2.480 nüfusla en yüksek pay (%46) Ermenilere aittir. 2.417 nüfusla

Müslümanlar Ermenileri izlemektedir. Bilecik merkez kasabasında gayrimüslim nüfus Müslüman nüfusundan fazladır.²¹ Bilecik kazasına bağlı olan Küplü nahiyesinin 7.609 nüfusu vardır. Bu nüfusun 4.738'i Ermeni, 2.871'i Müslüman'dır ve %62'lik payla Küplü nahiyesinde Ermeni nüfus Müslüman nüfusundan fazladır.²²

Grafik 4.

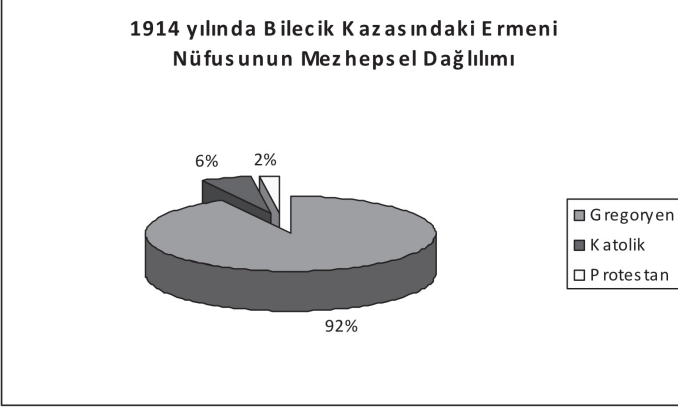

Kaynak: Hüdavendigar Vilayet Salnamesi, H.1316, s.302.

Osmanlı Devletinde teknik ve siyasal nedenlerden ötürü 1906/7 senesinde yeni bir nüfus sayımı yapılmıştır. Bu sayımda Ertuğrul sancığının nüfusu 243.208²³ olarak tespit edilmiştir. Müslümanların çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Müslümanları, Ermeni ve Rumlar izlemektedir. Ermenilerin sancak içinde 24.312²⁴ nüfusu vardır. Nüfus verileri sancak genelini kapsadığı için bu dönemde Bilecik Kazası'ndaki Ermeni nüfusu tam olarak tespit edilememektedir.²⁵

1914 yılında ise daha önceki sayımlar esas kabul edilerek yeni bir nüfus istatistiği oluşturulmuştur. Burada Bilecik Kazası'nın nüfusu 77.873 olarak kaydedilmiştir. Müslüman nüfus, ekseriyeti oluşturmaktadır. Müslümanları yine Rum ve Ermeniler takip etmektedir. Ermenilerin 8.436 nüfusu bulunmaktadır. Bu sayının 7.774'ü Gregoryen Ermeni, 479'u Katolik Ermeni, 183'ü de Protestan Ermeni idi. Ermenilerin Bilecik nüfusu içindeki payı %10'dur.²⁶ Sancak genelinin nüfusu ise 236.491'dir.²⁷ Sancakta yaşayan Ermeni sayısı 18.836 idi. Bu sayıyla sancak içinde en çok Ermeni yine Bilecik Kazası'nda bulunuyordu.²⁸

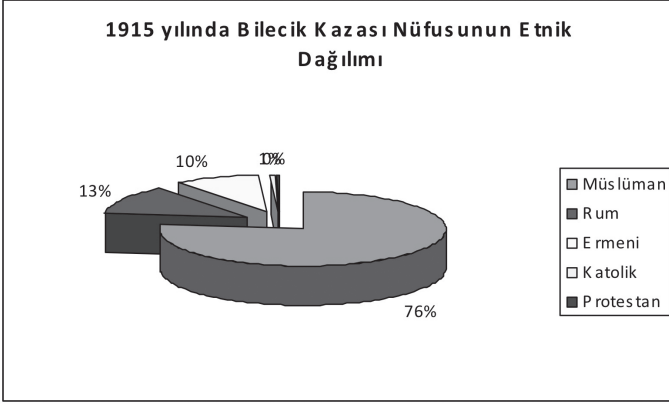
Grafik 5.

Kaynak: Karpat, Osmanlı Nüfusu, s.214.

Bir yıl sonraki nüfusun tespitinde elimizdeki en önemli kaynak 1 Eylül 1915 tarihli Osmanlı Arşiv belgesidir.²⁹ Bu kayıttta Hüdavendigâr Vilayeti ve bağlı sancakların nüfuslarına dair çok ayrıntılı veriler bulunmaktadır. Belgede Ertuğrul Sancağının kazaları olan Bilecik, İnegöl, Söğüt ve Yenişehir'in nüfusları kaza, nahiye, kasaba, köy şeklinde ayrı ayrı verilmektedir. Aynı zamanda buralardaki nüfus İslam, Rum, Ermeni, Katolik, Protestan ve Musevi olarak kaydedilmiştir. 1915 tarihli nüfus cetveline göre Sancak'ın merkezi olan Bilecik Kazası'nın nüfusu 78.276'dır. Bunun 60.002'si Müslüman, 18.274'ü gayrimüslimdir. Gayrimüslim unsur içinde 9.976 nüfusla Rumlar başı çekmektedir. Rumları 7.649 nüfusla Ermeniler izlemektedir. Geri kalan nüfusun 465'i Katolik ve 184'ü de Protestan'dır. Ermeni nüfusunun Bilecik kazasındaki oranı daha önceki sayımlarda olduğu gibi % 10'dur.

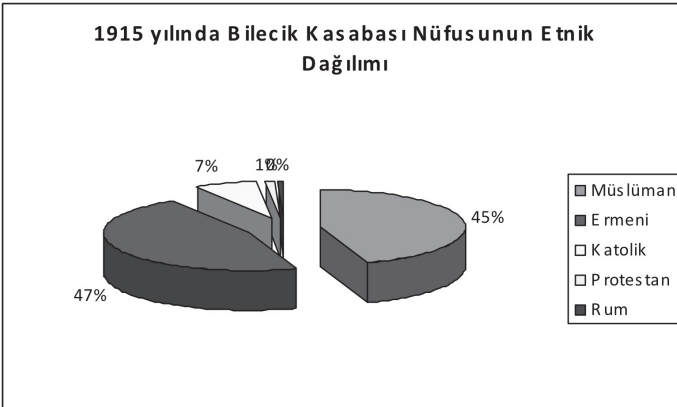
Grafik 6.

Kaynak: BOA, DH. EUM. KLU. Dn:15, Gn:73.

Aynı dönemde Bilecik Kasabası'nın nüfusu 6.391'dir. Bunun 2.852'si Müslüman, 3.538'i gayrimüslimdir. Kasabada gayrimüslimler Müslüman sayısından fazladır. Gayrimüslim nüfus içinde 2.989 nüfusla çoğunluğu Ermeniler teşkil etmektedir. Ermenilerin dışında 443 Katolik, 75 Protestan, 31 Rum bulunmaktadır. Ermeniler kasaba nüfusunun %46'lık kısmını oluşturmaktadır. 1915'te Bilecik Kasabası'na doğrudan bağlı 26 köy vardır. Bu köylerde Ermeni nüfus bulunmamaktadır. Buna mukabil Aşağı, Vezirhan ve Pelidözü köyleri Rum nüfusunun yoğun olarak yaşadığı yerlerdir.

Grafik7.

Kaynak: BOA, DH. EUM. KLU. Dn:15, Gn:73

Bilecik'in nahiyelerinden Küplü³⁰ ve Lefke'de³¹ Rum nüfus bulunmakla birlikte Ermeni nüfus yaşamamaktadır. Yarhisar ve Pazarcık nahiyelerinde ise hem Rum hem de Ermeni nüfusa rastlanılmamaktadır. Gölpazarı nahiyesinin köylerinin bazılarında önemli miktarda Ermeni nüfus bulunmaktadır. 1915 yılında bu nahiyenin köylerle birlikte toplam nüfusu 21.639'a yükselmiştir. Nahiyenin 583 olan merkez nüfusunun tamamı Müslümanlardan oluşmaktadır. Nahiyeye bağlı köy sayısı 71'dir. Köylerin ekseriyetini Müslüman nüfusun teşkil etmesine rağmen, bazı köylerde nüfus etnik bakımdan çeşitlilik göstermektedir. En kalabalık nüfuslu köy konumunda bulunan Türkmen köyünün nüfusu 2.600'dür. Bunun sadece 118'i Müslüman nüfusa aittir. Geri kalan 2.460 kişi, Ermeni ve 22 kişi de Katolik'tir. 1.804 nüfusa sahip olan Göldağı köyünde ise 695 Ermeni ve 109 Protestan yaşamaktadır. Temurhanlar (270) ve Yeni köylerinin (235) nüfuslarının tamamını Ermeniler oluşturmaktadır.

Ertuğrul Sancağının diğer kazası olan Söğüt'ün nüfusu 61.493'tür. Burada 51.820 Müslüman, 9.673 gayrimüslim yaşamaktadır. Bilecik'ten sonra en çok gayrimüslim unsur bu kazada bulunmaktadır. Burada gayrimüslim nüfusun 7.524'ünü (%12) Ermeniler oluşturmaktadır. Söğütte Ermenilerin dışında Rum, Protestan ve Katolikler de yaşamaktadır.³² Merkez kazaya doğrudan bağlı 36 köy vardır. Köylerin Çalkara hariç hepsinde Müslümanlar yaşamaktadır. Çalkara'da ise 3.139 Ermeni ve 44 Protestan bulunmaktadır. Köyler içinde en kalabalık nüfus bu köye aittir. Söğüt'e bağlı olan Bozüyük ve İnönü nahiyesinde gayrimüslim nüfus bulunmamaktadır. Bu nahiyelerin merkez ve köy nüfuslarının tamamı da Müslümanlardan oluşmaktadır. Söğüt kazasına bağlı Mihalgazi nahiyesinin³³ merkez nüfusunun tamamı Müslümanlar'dan oluşuyordu. 18 Köyü bulunan nahiyenin bazı köyleri etnik bakımdan farklılıklar göstermektedir. Muradca³⁴, Kırka Ermeni ve Hisarlık köylerinin nüfuslarının tamamı Ermeniler'den oluşmaktadır.³⁵

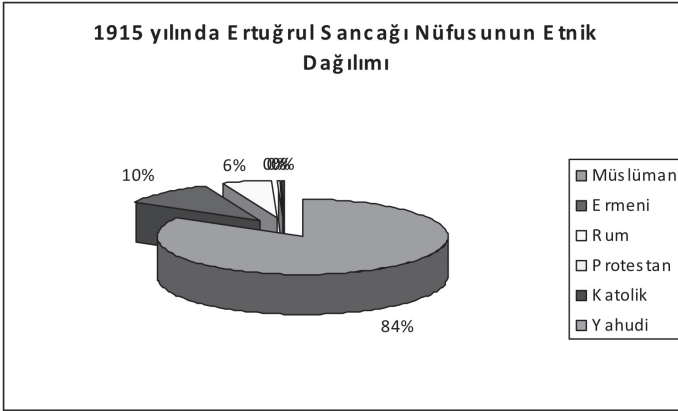
1915 yılında İnegöl Kazası'nın 63.062 nüfusu vardır. Bunun 55.765'i Müslüman, 7.297'si gayrimüslimdir. İnegöl Kazası'nın merkez ve bağlı köylerinin nüfusunu Müslümanlar oluşturunuyordu. Kazaya bağlı nahiyelerde Gayrimüslim unsur bulunmuyordu. İnegöl'e bağlı Yenice Nahiyesi merkezinin nüfusu 5.224'tür. Bunun 4.998'i Ermeni, 226'sı Protestan'dır. Yani nahiyeye merkezi nüfusunun tamamı gayrimüslimler'den oluşmaktadır. Buraya bağlı 6 köy bulunmaktadır. 2.073 nüfusla köylerin en kalabalık nüfuslu olanı Cerrah köyüdür. Bu nüfusun tamamı Ermenidir.

Domanıç nahiyesinin merkez ve köylerinde hiçbir gayrimüslim yaşamamaktadır.

Bu dönemde Yenişehir Kazası'nın nüfusu 30.438'dir. Bunun 27.130'u Müslüman, 3.308'i gayrimüslim'dir. Gayrimüslim nüfusun çoğunluğunu 1.827 nüfus varlığıyla Ermeniler teşkil etmektedir.³⁶ Kazanın merkezi olan Yenişehir kasabasında 7.554 kişi yaşamaktadır. Bunun 7.049'u Müslüman, 540'ı Gayrimüslim'dir. Bu sayının 413'ünü Ermeni nüfus teşkil etmektedir.³⁷ 61 köyü bulunan kazanın Marmaracık köyünün nüfusu tamamen Ermenilerden oluşmaktadır.

1915 tarihli nüfus cetveline göre Ertuğrul Sancağı'nın nüfusu önceki seneye göre 3.222 azalma göstererek 233.269'a inmiştir. Sancaktaki Müslüman sayısı 194.717, Gayrimüslim nüfusu ise 38.552 idi. Gayrimüslim unsur içinde en kalabalık nüfus 24.071 ile Ermenileridir.³⁸ Bu sayıyla Ermeniler sancak nüfusunun %10'unu oluşturmaktadırlar.

Grafik 8.

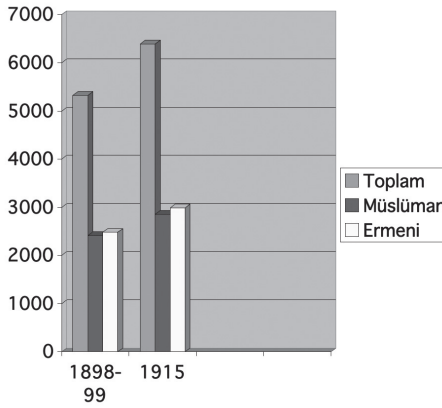
Kaynak: BOA, DH. EUM. KLU. Dn:15, Gn:73

SONUÇ

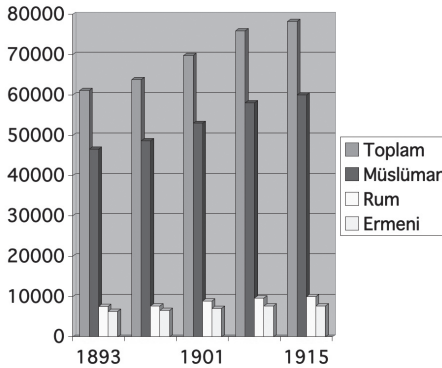
Bu çalışmamızda Bilecik kasabası, kazası ve Ertuğrul sancağında bulunan Ermenilerin nüfus hareketleri, eldeki veriler doğrultusunda değerlendirilmeye çalışılmıştır. Netice itibariyle –incelenen dönemde– Bilecik Kasabası'nda ki etnik unsurların dağılımına bakıldığında nüfusun çoğunluğunu Ermenilerin oluşturduğu görülmektedir. Kasabada,

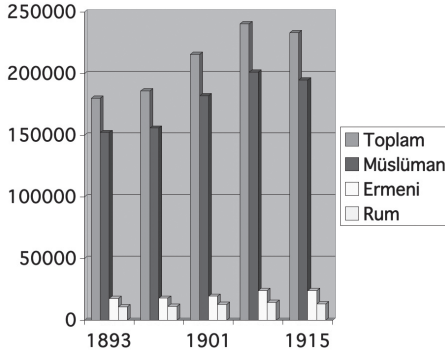
Ermeni nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı yaklaşık olarak %50'dir. Bilecik kazasında ise Müslümanlar çoğunluğu teşkil etmektedir. Kaza nüfusu içinde Ermenilerin oranı %9 ile %10 arasında değişim göstermektedir. Bu dönemde Ermeni nüfusu kaza nüfusunun %10'nu aşmamıştır. Ertuğrul sancağı genelinde ise Müslüman nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı %75 civarındadır. Sancak genelinde gayrimüslim unsur içinde en çok nüfus Ermenilere aittir. Ermeni nüfusunun en yoğun olduğu kazada Bilecik'tir.

Grafik 9: Bilecik Kasabası Nüfus Dağılımı (Yıllara Göre)

Grafik 10: Bilecik Kazası Nüfus Dağılımı (Yıllara Göre)

Grafik 11: Ertuğrul Sancağı Nüfus Dağılımı (Yıllara Göre)

EKLER

Tablo 1: H.1303 senesinde Bilecik Kazası Erkek Nüfusunun cemaatler ve yaşa göre dağılımı. Hüdavendigar Vilayet Salnamesi, H. 1303, s. 269-272

Kaza	Cemaat	Yekün	1-5 Yaş	5-10 Yaş	10-15 Yaş	15-20 Yaş	20-25 Yaş
Bilecik	İslam	19493	2215	2433	2166	1832	2115
	Rum	3516	307	386	375	241	385
	Ermeni	2638	151	311	331	279	205
	Katolik	328	30	30	40	28	22
	Yahudi	4	1	--	--	1	1
	Protestan	62	6	7	6	7	3
Yekün		26041	2710	3157	2918	2388	2731

Kaza	Cemaat	25-30 Yaş	30-35 Yaş	35-40 Yaş	40-45 Yaş	45-50 Yaş	50-55 Yaş
Bilecik	İslam	1721	1353	1091	1012	1252	782
	Rum	292	288	251	260	185	158
	Ermeni	257	238	185	169	121	127
	Katolik	26	30	33	11	23	12
	Yahudi	--	--	1	--	--	--
	Protestan	--	9	5	4	4	2
Yekün		2390	1918	1566	1457	1585	1081

Kaza	Cemaat	55-60 Yaş	60-65 Yaş	65-70 Yaş	70-75 Yaş	75-80 Yaş	80-85 Yaş
Bilecik	İslam	527	421	283	170	75	38
	Rum	103	90	37	29	16	11
	Ermeni	61	85	50	31	15	12
	Katolik	14	9	11	5	3	1
	Yahudi	--	--	--	--	--	--
	Protestan	2	--	2	1	1	2
Yekün		707	605	383	236	110	64

Kaza	Cemaat	85-90 Yaş	90-95 Yaş	95-100 Yaş
Bilecik	İslam	6	5	5
	Rum	2	--	--
	Ermeni	8	2	--
	Katolik	--	--	--
	Yahudi	--	--	--
	Protestan	--	--	--
Yekün		16	7	5

Tablo 2: H.1303 senesinde Bilecik Kazası Kadın Nüfusunun cemaatler ve yaşa göre dağılımı. Hüdavendigar Vilayet Salnamesi, H. 1303, s. 272-274

Kaza	Cemaat	Yekün	1-5 Yaş	5-10 Yaş	10-15 Yaş	15-20 Yaş	20-25 Yaş
Bilecik	İslam	19250	2050	2493	1761	1473	1579
	Rum	3439	276	479	335	292	318
	Ermeni	2206	109	219	218	140	227
	Katolik	319	13	41	29	26	38
	Yahudi	2	--	--	--	1	--
	Protestan	58	8	9	5	4	1
Yekün		25274	2456	3241	2348	1941	2163

Kaza	Cemaat	25-30 Yaş	30-35 Yaş	35-40 Yaş	40-45 Yaş	45-50 Yaş	50-55 Yaş
Bilecik	İslam	1726	1748	1295	1577	453	1035
	Rum	296	317	240	234	136	186
	Ermeni	254	220	176	191	92	99
	Katolik	34	35	17	20	13	14
	Yahudi	--	--	--	--	--	--
	Protestan	12	4	2	3	--	5
Yekün		2322	2324	1730	2025	694	1339

Kaza	Cemaat	55-60 Yaş	60-65 Yaş	65-70 Yaş	70-75 Yaş	75-80 Yaş	80-85 Yaş
Bilecik	İslam	195	986	106	479	51	183
	Rum	81	122	42	46	16	18
	Ermeni	60	80	29	53	16	12
	Katolik	11	13	4	6	1	4
	Yahudi	--	-	--	--	--	--
	Protestan	--	--	--	--	--	--
Yekün		348	1206	184	584	84	217

Kaza	Cemaat	85-90 Yaş	90-95 Yaş	95-100 Yaş
Bilecik	İslam	6	34	17
	Rum	1	4	--
	Ermeni	--	--	--
	Katolik	--	--	--
	Yahudi	--	--	--
	Protestan	--	--	--

Tablo 3: 1893 Nüfus Sayımı Sonucu (Ertuğrul Sancağı)

	Müslümanlar		Rumlar		Ermeniler		Katolikler		Toplam
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	
Bilecik	24.211	22.293	3.942	3.602	3.213	3.124	378	372	61.135
Söğüt	19.167	19.308	767	775	1.179	2.183	15	26	43.420
İnegöl	19.451	18.892			2.688	2.816	47	47	43.941
Yenişehir	13.950	14.304	878	862	760	833			31.587
Toplam	76.779	75.436	5.587	5.239	8.440	8.956	440	445	180.083

Tablo 4: H. 1312 senesinde Sancak Nüfusunun cemaatler ve cinsiyete göre dağılımı.
Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi, H.1312, s.370-371

Kaza	Yekün		İslam		Rum		Ermeni	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Bilecik Kazası	30897	32922	23552	25122	3668	3994	3207	3340
Söğüd Kazası	22338	21747	19361	19270	795	797	2151	1656
İnegöl Kazası	23169	23377	20037	20423	--	--	2957	2782
Yenişehir Kazası	16294	15248	14492	13569	939	883	856	792
Yekün	92698	93294	77443	78384	5402	5674	9172	8570

Kaza	Katolik		Protestan		Bulgar		Yahudi	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Bilecik Kazası	385	384	85	82	--	--	--	--
Söğüd Kazası	31	24	--	--	--	--	--	--
İnegöl Kazası	85	88	89	84	--	--	--	--
Yenişehir Kazası	--	--	-	--	--	-	---	--
Yekün	501	496	178	170	--	--	--	--

Tablo 5: H.1314 senesinde Sancak Nüfusunun cemaatler ve cinsiyete göre dağılımı.
Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi, s.420-421

Kaza	Yekün		İslam		Rum		Ermeni	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Bilecik Kazası	31147	33607	23654	25549	3783	4122	3249	3484
Söğüd Kazası	22954	22709	19877	19983	805	818	2242	1881
İnegöl Kazası	24832	24825	21705	21836	--	--	2953	2817
Yenişehir Kazası	16868	16056	15018	14250	1002	987	841	815
Yekün	95801	97197	80254	81618	5590	5927	9285	8997

Kaza	Katolik		Protestan		Bulgar		Yahudi	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Bilecik Kazası	375	370	86	83	--	--	--	--
Söğüd Kazası	30	27	--	--	--	--	--	--
İnegöl Kazası	85	88	89	84	--	--	--	--
Yenişehir Kazası	--	--	-	--	--	-	---	--
Yekün	490	485	179	180	--	--	--	--

Tablo 6: H.1315 senesinde Sancak Nüfusunun cemaatler ve cinsiyete göre dağılımı.
Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi, s. 314-315

Kaza	Yekün		İslam		Rum		Ermeni	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Bilecik Kazası	31519	33957	23891	25743	3897	4256	3268	3511
Söğüd Kazası	23153	22977	20068	20195	805	820	2250	1932
İnegöl Kazası	24933	24969	21822	21972	--	--	3022	2913
Yenişehir Kazası	17331	16370	15421	14545	1028	1001	865	920
Yekün	96936	98273						

Kaza	Katolik		Protestan		Bulgar		Yahudi	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Bilecik Kazası	377	370	86	82	--	--	--	--
Söğüd Kazası	30	30	--	--	--	--	--	--
İnegöl Kazası	85	84	--	--	--	--	--	--
Yenişehir Kazası	--	--	-	--	4	4	---	--